

МЕТРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

©2019 ЄВТУШЕНКО В. А., ЛЯШЕВСЬКА В. І., ТОКАР Ю. В.

УДК 339.92
JEL: F23; N70

Євтушенко В. А., Ляшевська В. І., Токар Ю. В. Метрологічні основи зовнішньоекономічної діяльності

На основі аналізу наукового масиву інформації вдосконалено та визначено оптимізаційні елементи системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. Надано авторське трактування поняття «зовнішньоекономічна діяльність», де основними критеріями виступають як комплексна та високоризикова зовнішньоторговельна діяльність, так і резидентна складова суб'єкта. Надано порівняльну характеристику понять «зовнішньоекономічна діяльність» та «зовнішньоекономічні зв'язки». Доведено, що відмінність зовнішньоекономічних зв'язків від зовнішньоекономічної діяльності полягає в тому, що зовнішньоекономічні зв'язки – це можливі форми здійснення діяльності на зарубіжних ринках, а зовнішньоекономічна діяльність – практична реалізація форм зовнішньоекономічних зв'язків. Сформовано класифікаційні характеристики підприємств, що планують здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. Охарактеризовано ризик здійснення міжнародних комерційних операцій, у тому числі й інвестиційної діяльності. Надано рекомендації щодо використання ліцензування та франчайзингу, формування стратегічних альянсів, що забезпечить отримання синергії стратегічних ресурсів компанії та сформує можливість розподілу ризику між партнерами.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні зв'язки, резидентність, синергізм, кооперація.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-49-53>

Рис.: 1. **Бібл.:** 13.

Євтушенко Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: v.a.evtushenko@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7764-2277>

Ляшевська Вікторія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: v.i.liashevsk@karazin.ua

Токар Юлія Владиславівна – магістрантка кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: juliat2197@gmail.com

УДК 339.92
JEL: F23; N70

UDC 339.92
JEL: F23; N70

Євтушенко В. А., Ляшевская В. И., Токар Ю. В. Методологические основы внешнеэкономической деятельности

На основе анализа научного массива информации усовершенствованы и определены оптимизационные элементы системы управления внешнеэкономической деятельностью предприятий. Представлено авторское трактование понятия «внешнеэкономическая деятельность», где основными критериями выступают как комплексная и высокоризиковая внешнеторговая деятельность, так и резидентная составляющая субъекта. Представлена сравнительная характеристика понятий «внешнеэкономическая деятельность» и «внешнеэкономические связи». Доказано, что отличие внешнеэкономических связей от внешнеэкономической деятельности заключается в том, что внешнеэкономические связи – это возможные формы осуществления деятельности на зарубежных рынках, а внешнеэкономическая деятельность – практическая реализация форм внешнеэкономических связей. Сформированы классификационные характеристики предприятий, которые планируют осуществлять внешнеэкономическую деятельность. Охарактеризован риск осуществления международных коммерческих операций, в том числе и в инвестиционной деятельности. Представлены рекомендации относительно использования лицензирования и франчайзинга, формирования стратегических альянсов, которые обеспечат получение синергии стратегических ресурсов компании и сформируют возможность распределения риска между партнерами.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешнеэкономические связи, резидентность, синергизм, кооперація.

Рис.: 1. **Библ.:** 13.

Євтушенко Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедрою маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: v.a.evtushenko@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7764-2277>

Ляшевська Вікторія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва,

Yevtushenko V. A., Liashevsk V. I., Tokar Yu. V. The Methodological Basics of Foreign Economic Activity

Based on the analysis of the scientific array of information, the optimization elements of the system of management of foreign economic activity of enterprises are improved and defined. The authors' interpretation of the concept of «external economic activity» is presented, where the main criteria are both complex and high-risk foreign trade activities, as well as the resident component of the subject. A comparative characterization of the concepts of «external economic activity» and «external economic relations» is presented. It is proved that the difference between foreign economic relations and foreign economic activity is that foreign economic relations are possible forms of implementing activity in foreign markets, foreign economic relations are practical materialization of forms of foreign economic relations. The classification characteristics of enterprises that plan to carry out foreign economic activities are formulated. The risk of conduct of international commercial operations, including investment activities, is described. Recommendations on the use of licensing and franchising, forming strategic alliances that will ensure the synergy of the company's strategic resources and create the possibility of risk sharing between partners, are presented.

Keywords: foreign economic activity, foreign economic relations, residency, synergism, cooperation.

Fig.: 1. **Bibl.:** 13.

Yevtushenko Viktoriia A. – PhD (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: v.a.evtushenko@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7764-2277>

Liashevsk V. I. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: v.i.liashevsk@karazin.ua

Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина) E-mail: v.i.liashevsk@karazin.ua

Токарь Юлия Владиславовна – магистрантка кафедри маркетингу, менеджменту і підприємництва, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина) E-mail: juliat2197@gmail.com

Tokar Yuliia V. – Graduate Student of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: juliat2197@gmail.com

Сучасні міжнародні економічні відносини все більшою мірою випробовують на собі вплив процесів, що посилюються, глобалізація та світові інтеграційні процеси, прискорення науково-технічного прогресу, розвиток конкуренції. Зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі, політичній, економічній і соціокультурній системах, впливають на функціонування підприємств на світових ринках.

Система стратегічного управління, в умовах виходу суб'єкта на зовнішні ринки, характеризується аспектами менеджменту, що притаманні й діяльності в країні базування, проте специфічні та національні особливості, зростання конкурентної протидії в умовах побудови глобальних корпоративних мереж потребують додаткової уваги з боку як керівництва, так і власників бізнесу.

Метою статті є дослідження, вдосконалення та оптимізація окремих елементів системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

У науковій літературі поняття зовнішньоекономічної діяльності визначається неоднозначно. Різноманітний його зміст знайшов відбиття в структурі, функціях і практичній діяльності відповідних органів державного управління, спеціалізованих зовнішньоекономічних організацій, галузевих виробничих об'єднань і підприємств.

У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» вона трактується як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1].

Василенко В. О. визначає зовнішньоекономічну діяльність як інтегровану частину загальної системи управління підприємством, що впливає на всі сфери діяльності підприємства та його подальший розвиток [2].

Мазаракі А. А. характеризує зовнішньоекономічну діяльність з позиції макrorівня, без урахування місця фінансово-господарської операції, як «діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами» [3, с. 211].

Своєю чергою, Зосимова Ж. С. наголошує, що діяльність на зовнішньому ринку для суб'єктів госпо-

дарювання формується за рахунок укладання контрактів, які надають переваги міжнародного співробітництва та мінімізують негативний вплив національних економік щодо здійснення пріоритетних виробничих завдань та подальшого розвитку [4, с. 123].

Іващук І. О. зовнішньоекономічну діяльність різних форм та видів об'єднує за двома напрямками, виділяючи торговельну та виробничо-інвестиційну модель співробітництва. Разом із тим, він визначає можливість формування додаткових економічних альянсів з метою отримання додаткових риків збуту, а також співпраці між альянсами, тим самим надаючи державним органам статус суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності [5].

Шкурупій О. В. описує зовнішньоекономічну діяльність як сферу приватно-правових відносин з іноземним елементом, але при цьому не виключає державу зі складу її учасників, відводячи їй роль «особливого суб'єкта» [6].

Кириченко О. А. стверджує, що зовнішньоекономічна діяльність – одна зі сфер економічної діяльності держави, підприємств, фірм, тісно пов'язана із зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів, іноземними кредитами й інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів [7].

Гавловська Н. І. під зовнішньоекономічною діяльністю розуміє сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативного-комерційних способів реалізації зовнішньоекономічних зв'язків, що включають торгівлю, спільне підприємництво, надання різного роду послуг та інші види міжнародного співробітництва [8].

Особливої уваги заслуговують твердження, що основним критерієм саме зовнішньоекономічної діяльності є факт юридичної реєстрації суб'єктів у різних країнах базування та відсутності системи підпорядкованості як структурних підрозділів. На нашу думку, тут не враховано можливість реалізації товарів та послуг суб'єктами, зареєстрованими в різних країнах, що здійснюють діяльність в одному правовому полі, а відповідно, передають права власності на продукт без перетину митного кордону. Таким чином, спираючись на зазначену специфіку, реалізація активу в одній країні суб'єктами, що не є її резидентами, стає зовнішньоекономічною складовою діяльності.

На нашу думку, саме критерій країни базування контрагентів є домінантним фактором віднесення

комерційних відносин до категорії зовнішньоекономічної діяльності. Своєю чергою, не можна не враховувати і той факт, що вона пов'язана із високим ризиком, притаманним кооперації ринків різних рівнів розвитку та правових обмежень і дозволів, у тому числі науково-технічного, фінансового-економічного та інвестиційного характеру.

Як і будь-яка комерційна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність ставить за основну мету перспективну можливість отримання найбільшої вигоди за умов мінімізації як рівня видатків, так і рівня ризику. Своєю чергою, тактичні пріоритети не лише враховують стратегічні перспективи, але і формують відповідність загальній меті умов укладання конкретних договорів та їх особливостей.

Застосування системного підходу дає змогу провести комплексний аналіз визначення категорій «діяльність» та «зв'язки» суб'єктів на зовнішньому ринку, які знаходяться в безпосередньому взаємозв'язку, проте мають як певні загальні риси, так і відмінності.

Кармінська-Белоброва М. В. стверджує, що зовнішньоекономічні зв'язки є попереднім етапом формування спільного економічного простору, спрямованого на «на розвиток економічних, соціальних та геополітичних процесів в Україні» [9].

Кирилов Ю. Є. дійшов висновку, що зовнішньоекономічна діяльність є логічним етапом реалізації відносин на зовнішньому ринку та спрямована не лише на забезпечення торговельних і трансфертних операцій, міграції трудових ресурсів між країнами, а й на різні форми кооперації, операції реімпорту та реекспорту. Разом із тим, він стверджує, що саме зовнішньоекономічні зв'язки є похідним елементом від зовнішньоекономічної діяльності, впливають на економічну систему держави та визначаються як «напрацьовані відносини, побудовані на минулій співпраці, які не обов'язково ставлять за мету отримання вигоди» [10].

Аосліджуючи наукові джерела, можемо зробити висновок, що більшість дослідників головним критерієм визначають рівень впливу зазначених категорій, відносячи до рівня діяльності суб'єкта господарювання поняття «зовнішньоекономічна діяльність», а до рівня міждержавних і регіональних взаємовідносин, у тому числі регулювання ринку експортно-імпортних операцій, – поняття «зовнішньоекономічні зв'язки». Таким чином, суб'єктами «зовнішньоекономічної діяльності» виступають безпосередньо підприємства, а суб'єктами «зовнішньоекономічних зв'язків» – урядові та міжурядові організації та об'єднання відповідного формату.

Разом із тим, у наукових джерелах автори визначають відмінності категорій за критерієм впливу державних структур, їх ролі та місця в практичних аспектах міжнародної роботи, наголошуючи, що пріоритетним завданням держави є формування зовніш-

ньоекономічних зв'язків, за рахунок яких учасники зовнішньоекономічної діяльності отримують можливість регулювання ринкових відносин на міждержавному рівні.

На нашу думку, відмінність зазначених категорій полягає, перш за все, у масштабі їх реалізації, а саме: у безпосередній реалізації окремих форм на рівні суб'єктів господарювання, державних структур та окремих об'єднань як суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначенні міждержавних економічних потреб через механізми зовнішньоекономічних зв'язків.

Окремої уваги заслуговує думка Боднарчука О. Г., який визначає, що саме зовнішньоекономічна політика є рушієм в реалізації економічного потенціалу на зовнішньому та внутрішньому ринках [11].

Михасик О. Д. доводить, що саме експортно-імпортні операції забезпечують поширення міжнародних зв'язків, а рівень зовнішньоекономічних відносин є не лише пріоритетним напрямом державної політики, а й основним джерелом доходів [12].

В умовах прийняття рішення про ведення бізнесу на зарубіжному ринку керівництво підприємства повинне визначити форму проникнення на закордонний ринок, що залежить від типу підприємства, яке виходить на цільовий ринок, і, як наслідок, – від його можливостей обрати ту чи іншу форму, які можна класифікувати залежно від ступеня переміщення капіталу, а саме: різні форми альянсів та безпосереднє надання послуг за договорами, у т. ч. торговельними угодами. Класифікацію підприємств, що планують здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, наведено на *рис. 1*.

Першочергові організаційні форми впровадження діяльності на зовнішньому ринку характеризуються, насамперед, незначним рівнем ризику міжнародних операцій. Водночас, як наслідок, проявляється і відповідний рівень організаційного контролю за результатами зовнішньоекономічної діяльності, що пов'язано із пошуком перспективних напрямів подальшої діяльності, формуванням маркетингових стратегій і вдосконаленням системи менеджменту із урахуванням специфіки зарубіжних ринків.

Друга група містить у собі форми, що використовуються при високому ступені транснаціоналізації бізнесу компанії. Незважаючи на те, що ці форми пов'язані з більш високим рівнем ризику, у цьому випадку компанія дістає більший контроль за результатами своєї діяльності, прибутковість цих міжнародних комерційних операцій значно вище: передбачається участь у доході або знову створеної компанії, або в доході від виробництва відповідно до вкладених інвестицій.

Зростаюче жорстке конкурентне навантаження не лише в міжнародному просторі, а і на внутрішніх ринках суттєво обмежує резерви цінової конкуренції,

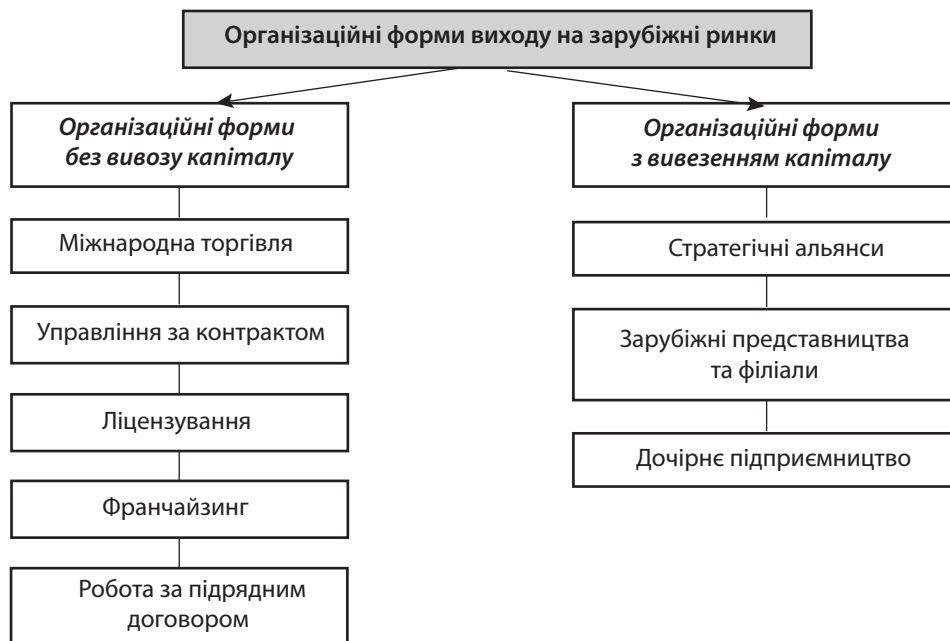

Рис. 1. Класифікація форм виходу компаній на зарубіжні ринки

що вимагає зміни традиційних підходів менеджменту суб'єкта до системи управління, реалізації ресурсозберігаючих програм, забезпечення обов'язкового балансу обмежених ресурсів, підвищення якісного рівня компонентів підприємства як економічної системи, що в кінцевому результаті надасть зовнішньоекономічній діяльності форму рушійної сили ефективного розвитку підприємства.

Основним завданням виходу суб'єкта господарювання на міжнародний ринок є не лише задоволення потреб споживачів, а відповідно, і збільшення конкурентоспроможності, але й розширення масштабів своєї діяльності за рахунок джерел диверсифікації, формування стратегічних ресурсів сталого розвитку, розширення зовнішньоекономічного потенціалу підприємства.

Таким чином, стратегія зовнішньоекономічної діяльності виступає як каталізатор перспективного розвитку, збільшення частки освоєння внутрішнього та зовнішнього ринків, збільшення виробничих потужностей та їх адаптації до конкурентних вимог.

Порівняльний аналіз конкурентних стратегій визначає, що вирішальне значення для зовнішньоекономічної діяльності підприємства має стратегічний ризик, що ґрунтується на факторах конкурентоспроможності, а транснаціоналізація бізнесу як форма виходу в глобальний економічний простір потребує додаткового навантаження щодо вирішення питань оптимізації експортної діяльності, формування відповідної товарної номенклатури та її критеріальних складових.

Враховуючи прогностичні глобальні зміни, доцільно здійснювати їх поточну адаптацію з метою ефек-

тивної керованості підпроцесів управління, де конкурентними позиціями відповідності стають попиту і пропозиції на міжнародному ринку.

Свою чергою, саме комплексний характер ризикового та системного підходів дають можливість досягти ефекту синергії.

Відзначимо, що при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності інноваційна стратегія може стати основним джерелом прибутку для бізнесу, а також способом завоювання істотно більшої частки ринку на міжнародному рівні. Але такого роду стратегії доцільніше розробляти в рамках мультинаціональної або глобальної зовнішньоекономічної стратегії підприємства.

Водночас розробка стратегії інноваційного прориву на зовнішньому ринку зіштовхується з рядом проблемних питань, таких як: вкладення значних фінансових ресурсів, наявність передових технологій, висока компетентність керівників, креативність, внутрішні можливості компанії, здатність протистояти непередбаченим змінам з боку зовнішнього оточення, глобальний характер конкуренції, наявність мовних бар'єрів, розуміння особливостей культури на об'єктовому світовому ринку, сильні учасники на ринку тощо.

ВИСНОВКИ

Глобалізація ринкових перетворень приводить до розгалуження та розпорошення структурних підрозділів компаній без прив'язки до окремих країн, а відповідно, і до розподілу системи контролю власності та керівництва, широкого впровадження системи аутсорсингу та використання мережевих каналів реалізації, що забезпечує більш вигідні умови господарювання.

Окремо слід наголосити на можливості менеджменту суб'єкта господарювання впроваджувати системи ліцензування та франчайзингу, за рахунок чого буде сформована можливість отримання додаткових фінансових надходжень за право користування ліцензіатами технологічних продуктів та технологічних розробок.

Разом із тим, стратегічні альянси, де в умовах партнерських відносин забезпечується спільне використання ресурсів і досвіду для розробки нових видів товарів і послуг або для створення нових виробничих потужностей з метою досягнення певних комерційних цілей, для отримання синергії об'єднаних і взаємодоповнюючих стратегічних ресурсів компанії дають можливість поділу ступеня ризику між партнерами.

Окремо слід зазначити, що найбільш ризикована та витратна форма прямих інвестицій – створення нового підприємства, що належить головній компанії та зареєстроване як юридична особа по законодавству приймаючої країни, проте при досить великому обсязі зарубіжного ринку виробничі підприємства за кордоном обіцяють істотні вигоди.

Від вибору цільового ринку здійснення діяльності залежить успіх компанії в довгостроковій перспективі, а пріоритет того або іншого фактора буде визначатися цільовим ринком здійснення зовнішньоекономічної діяльності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
2. **Василенко В. О.** Інноваційна складова стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія «Економічні науки». 2018. № 47. С. 42–47.
3. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СТОТ : монографія / А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ, 2008. 309 с.
4. **Зосимова Ж. С.** Проблеми та умови покращення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. Вип. 2. С. 119–124.
5. **Іващук І. О.** Митна доктрина глобального простору: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.02. Тернопіль, 2010. 622 с.
6. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. / за ред. О. В. Шкурупій. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 248 с.
7. **Кириченко О. А.** Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Знання-Прес, 2002. 384 с.
8. **Гавловська Н. І.** Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Херсон, 2017. 36 с.
9. **Кармінська-Белоброва М. В.** Зовнішньоекономічна діяльність України на сучасному рівні: проблеми та напрямки. *Бізнес Інформ*. 2016. № 4. С. 26–30.

10. Кирилов Ю. Є. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02. Житомир, 2005. 18 с.

11. Боднарчук О. Г., Боднарчук О. І. Основні напрями вдосконалення зовнішньоекономічної політики як складової стратегії розвитку економіки держави. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 108–113.

12. Михасик О. Д. Основні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 1. С. 666–669.

REFERENCES

- Bodnarchuk, O. H., and Bodnarchuk, O. I. "Osnovni napriamy vdoskonalennia zovnishnyoeconomichnoi polityky yak skladovoi stratehii rozvytku ekonomiky derzhavy" [The Main Directions of Improvement of Foreign Economic Policy as an Integral Part of the Development Strategy of the State]. *Pravo i suspilstvo*, no. 1 (2018): 108-113.
- Havlovska, N. I. "Ekonomichna bezpeka zovnishnyoeconomichnoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv" [Economic Security of Foreign Economic Activity of Industrial Enterprises]: *avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04*, 2017.
- Ivashchuk, I. O. "Mytna doktryna hlobalnogo prostoru" [Customs Doctrine of Global Space]: *dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.02*, 2010.
- Karmynska-Bielobrova, M. V. "Zovnishnyoeconomichna diialnist Ukrainy na suchasnomu rivni: problemy ta napriamky" [Foreign Trade Activities of Ukraine at the Current Level: Challenges and Directions]. *Biznes Inform*, no. 4 (2016): 26-30.
- Kyrychenko, O. A. *Menedzhment zovnishnyoeconomichnoi diialnosti* [Management of Foreign Economic Activity]. Kyiv: Zhannia-Pres, 2002.
- Kyrylov, Yu. Ye. "Rozvytok zovnishnyoeconomichnoi diialnosti na rynku zerna" [Development of Foreign Economic Activity in the Grain Market]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.07.02*, 2005.
- [Legal Act of Ukraine] (1991). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
- Mazaraki, A. A. et al. *Zovnishnyotorhovelni aspekty konkurentnoi polityky Ukrainy v umovakh SOT* [Foreign Trade Aspects of Ukraine's WTO Competition Policy]. Kyiv, 2008.
- Mykhasyk, O. D. "Osnovni problemy rozvytku zovnishnyoeconomichnoi diialnosti v Ukraini" [Key Issues of Foreign Economic Activities in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, no. 1 (2017): 666-669.
- Vasylenko, V. O. "Innovatsiina skladova stratehichnogo upravlinnia zovnishnyoeconomichnoiu diialnistiu pidpriemstva" [Innovation Complex of Strategic Management of Foreign-Economic Activity of the Enterprise]. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»*. Seriya «Ekonomichni nauky», no. 47 (2018): 42-47
- Zosymova, Zh. S. "Problemy ta umovy pokrashchennia zovnishnyoeconomichnoi diialnosti vitchyznianskykh pidpriemstv" [Challenges and Conditions of Improving Foreign National Enterprises]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, no. 2 (2013): 119-124.
- Zovnishnyoeconomichna diialnist pidpriemstva* [Foreign Economic Activity of the Enterprise]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2012.